

A zágrábi pör politikai per, éspedig jellemzője annak a politikának, amit a birodalom déli részében, de még Bécsben is üznek, jellemzi egy bizonyos — alsóbb rendű — fokát a politikának, a titkos politika (vagy hogyan hívjuk) stádiumát.

Ez az a foka a politikai fejlődésnek, amikor az emberek még nem képesek bírálva megfigyelni és tárgyilagosan megítélni a társadalmi fejlődést, a történeti fejlődés folyamatát; az a fok, amelyen az emberek még nem fogják fel a történeti tömegfolyamatot, sőt alig látják meg, hanem az egész társadalmat és annak történetét alig néhány emberre és azok ténykedésére korlátozzák. Politikai kifejezéssel ez még az arisztokrácia és az arisztokratikus abszolutizmus korszaka. A politika ezen a fokon még okkultizmus, amint hogy minden gyakorlat — az orvoslás, a technika, a vallásgyakorlat, az egész gyakorlati élet okkult a fejlődésnek ezen a fokon. Itt a politika még „diplomácia”.

Mi ezzel szemben megéljük, hogy az egész gyakorlati élet s a politika is, kezd pontos megfigyelésre támaszkodni; a politikusok és a történészek kezdik az életet és a tömegtársadalom fejlődését megfigyelni és megérteni, ez a megfigyelés tömeges megfigyeléssé válik, a fantasztikus titkolódzás helyébe a bíráló nyilvánosság lép, a politikai jóslatot felváltja a politikai tudás. Kezd elenyészni az arisztokratikus udvari diplomácia, és annak az a képzelődése, hogy a hatalom néhány tulajdonosának és segédeinek nézetei és tettei elhatározóan vezetik a társadalmat és fejlődését, a bel- és külpolitika a nyilvánosság bírálatával találkozik, a politika tudománnyá lesz, a politika demokratizálódik. Az arisztokrata abszolutizmus és annak diplomáciai okkultizmusa átadja helyét a demokratizmusnak és ennek bíráló, tudományos nyilvánosságának, a politikai hazugságot és intrikát felváltja a politikai igazság és nyíltság. Ausztria -Magyarországon azonban még sok elavult maradványa van a főnemesi abszolutizmusnak, főleg az úgynevezett külpolitikában. Alkotmányjogilag ez a közös minisztériumok nem felelős helyzetének tényében és a delegációknak az állami intézmények közé való bizonytalan beiktatásában jut kifejezésre.

A zágrábi úgynevezett felségárulási per valósággal iskolapéldája a régi politikának és felfogásának a történeti tényekről és fejlődésről; ennek a politikának van szüksége ilyen intrikus játékokra, ez a politika a zágrábi pörben főérvet keres Bosznia és Hercegovina annexiójára, mert a történeti esemény valódi ténylegét és indítékát nem képes megérteni. Csak a politikai gondolkodásnak ezen az alacsony fokon válhatott egy értelmes, de politikailag éretlen diák képzelődése egy egész állami akció alapkövévé.³

3

1911 jan. 31¹

Mandl Lipót bécsi publicista vitairata T. G. Masaryk röpirata és beszédei ellen a zágrábi pör, az annexió és a monarchiának Szerbiához való viszonya tárgyában²

(Részlet)

A délszláv kérdésekben mindig nehéz volt a tájékozódás. Nem sok hivatásos politikus akad Ausztriában és Magyarországon, aki közérthető betekintést tudna adni az annexió előtti és utáni tényállásba és a Masaryk professzort felháborító epizódokkal való összefüggésbe. Beavattott

³ A röpiratnak szorosabban a zágrábi pörrel foglalkozó fejezetei után *Masaryk* befejezésül az anexióval teremtett helyzetről szól, hiszen így „Ausztria a legnagyobb délszláv állam lett”. Hangsúlyozza, hogy az összesen kilenc vagy tízmilliónyi szerb és horvát egy nép, de kilencféle államszervezetben él, s természetes, sőt megváltoztathatatlan, hogy nemzeti egységre törekszik. Az annexióval a népeket nem nyerték meg, sem a magyar, német vagy cseh politika követése nem használ: egységes osztrák birodalmi politikával kell a monarchiát megerősíteni. A Balkán-kérdést a maga egészében kell tekinteni — s itt számba veszi az erőviszonyokat —, nem pedig klikk-érdekekből; a politikai fogalomként is elavult felségértés ürügyen folytatott per szégyenletesen ártalmas. — Kéri a birodalmi gyűlést, hogy az elszakadási mozgalmra vonatkozóan felhozott bizonyítékokat utalja a bosnyák bizottság elé, mert ez osztrák kérdés. (Uo., 111—118. l.)

¹ Az előszó kelte.

² Eredetije: *Mandl*, Leopold: Österreich—Ungarn und Serbien. — Ein Beitrag zur Erkenntnis der herrschenden politischen Ideen unter den Serben. Wien 1911., V. (1), 76 l. — A fordításban közölt részlet: 3—6. l. — A közös külügyminisztériumhoz közel álló osztrák liberális publicista röpirata figyelmet érdemel a Szerbiával való kereskedelmi—politikai kapcsolatok helyreállításának szakaszán.

diplomáták államérdekből inkább vastagbőrűnek tettetik majd magukat, lerázzák a vaskos dobásokat, és hallgatnak. A független, hazafias szellemű publicistáknak viszont kötelessége, hogy végre a kölcsönös viszony tisztázása, de minden Szerbiában élő osztrák és magyar érdekében is bebizonyítsa, hogy Masaryk professzor vádjai az osztrák—magyar diplomácia magatartását illetően Belgrádban az annexió válság alatt — egy jóhiszemű férfiú tévedései. Mert mindaz a súlyos vád, amit Masaryk professzor életelvéhez híven — fiat justitia, pereat mundus — felhozott, téves, helytelen nyomozásra és hamis következtetésekre alapozott, és szakértő ellenőrzésre nem áll helyt. Ha lehántjuk órák hosszat tartó fejtegetéseiről a nagy tömeg összezavaró részletet, akkor a Masaryk-i vád magjaként hat logikusan összefüggő állítást és vádat hámoznak ki.

Masaryk professzor állításai:

1. Az 1903—1908 közötti években nem volt Belgrádban Ausztria—Magyarország ellen irányított élő nagyszerb propaganda.

2. Bár vitathatatlanul létezett abban az időben Belgrádban nagyszerb propaganda, csak hogy az csak Boszniával foglalkozott; csak a szultán ellen irányult, akihez Bosznia 1908. október 8-ig tartozott.³

3. A zágrábi felségárulási pör Aehrenthal gróf műve, aki azt megrendezte azért, hogy azzal indokolja Bosznia és Hercegovina annexióját.³

4. A szerb—horvát koalíciónak dr. Friedjung Henrik történész elleni becsületsértési perében hamisítványként felfedett „dokumentumok” gróf Forgách osztrák—magyar követ tudtával készítették, hogy a zágrábi felségárulási perben az ötvenhárom szerb ellen a vád okmányokkal legyen indokolva.⁴

5. Aehrenthal gróf felhasználta azokat a hamisított irományokat. Ezáltal s azon eljárásával, amely a zágrábi felségárulási perhez vezetett, intrikává sülyesztette a politikát, mert politikai gondolkodása oly alacsony szintű, hogy az annexió történeti eseményének valódi ténybeli okait és indítékait nem volt képes felfogni.⁵

6. Forgách gróf hamisító, agent provocateur, „gróf Azew”, azaz beugrató ügynök, akinek ezért állásából el kell tűnnie.

Aehrenthal gróf viszont intrikus, olyan miniszter, aki a politikát intrikává alacsonyította le. Ő sem maradhat tovább hivatalában.

Igy változik át a tudós Masaryknak a nép előtt oly rokonszenves erkölcsi alapelve: „fiat justitia, pereat mundus” a cseh néptribun Masaryk szofizmájává. Hamis premisszákból kiindulva és ezekre az állításokra építve — amelyeknek helytelen voltát „okmányokkal” fogjuk bebizonyítani — szerkeszti meg Masaryk professzor szörnyű vádját: ez, csupaszon kimutatva, hitelességét illetően máris megfontolásra készlet mindenkit, aki pártatlan. Politikai szempontból hiba ez [a vád]; ha valódiságát vizsgáljuk, tévedésnek fog bizonyulni.

A vád apolitikus. Nem azért, mintha a monarchia tekintélyének a Balkánon ártana vele. Mert ott csak a hatalom számít. A sok osztrák—magyar állampolgárnak, akiknek Szerbiában igen veszélyes körülmények között kell keresetük után járniok, biztosan nagyon rossz szolgálatot tett Masaryk professzor a belgrádi követség elleni hadjáratával.

Nem politikus Masaryk kampánya, mert olyan pillanatban kezdte meg, amikor a szerb politika minden ismerőjének — és hiszen Masaryk professzor állítása szerint az — tudnia kellett, hogy új, reményteljes politikai helyzet alakult ki Ausztria—Magyarország és Szerbia között. A diplomáciában a konzuli egvezmény megújítása és a kölcsönös jogsegélyegvezmény, a Drinahatár körüli harminc éves viszály küszöbön álló rendezése, amikor is a monarchiának a legnagyobb előzekenységet kell tanúsítania, főleg azonban a szerb kereskedelmi szerződés életbelépte által heves sürölődások és nagy feszültségek hosszú szakasza után újra normálissá vált a viszony Ausztria—Magyarország és Szerbia közt. A szerb politika új orientációja, a közeledési politika a lehetőségek körébe került. Az új kereskedelmi szerződés Szerbiával ugyanis nem egyszerűen új rendezése a monarchia kereskedelempolitikai kapcsolatainak a következő hét évre. Ez inkább a kereskedelempolitikai téren folyt hatalmas politikai harc lezárása, amelynek során Szerbia módszeresen és eréllyel kiküzdötte teljes gazdasági emancipációját.

Szerző jegyzetei:

³ Masaryk: „Der Agramer Hochverratsprozess und die Annexion”; lásd különösen az előszóban az I. és VII—X., továbbá a 65., 67., 68. l. — ⁴ A 44. ülésszak II. és V. ülésének jegyzőkönyve, 1910. november 8. és 11. — ⁵ Masaryk: „Der Agramer Hochverratsprozess”; mottó és előszó, továbbá beszéde a prágai diákgyűlésen 1910 novemberében (a „Zeit” beszámolója).

⁶ J. F. Azew, 1908-ban leleplezett cári politikai titkosrendőr, a forradalmárok kikémlője.